

Fransa'daki Türklerin Din Görevlilerini Meslekî Yeterlik Açısından Değerlendirmeleri

İsmail SAĞLAM

Dr., U.Ü. İlahiyat Fakültesi

isaglam@uludag.edu.tr

Özet

Din görevlilerinin gerekli formasyona sahip olmaları, onların işini kolaylaştırırken, muhatap kitleyi de memnun etmektedir. Şüphesiz imamlık bir çok formasyonu elde etmeyi gerektirmektedir ve bunların önemlilerinden birisi de mesleki formasyondur. Biz Fransa'da din hizmeti veren imamların, cemaat tarafından mesleki formasyon açısından nasıl değerlendirildiğini, anket tekniğiyle gerçekleştirilen bu çalışmada tespit etmeye çalıştık.

Abstract

Evaluations of Turks in France on imam and preachers' professional competences

While the competence of prayer leaders facilitate their respective work on one hand, it satisfies the addressees on the other hand. Without doubt, prayer leadership requires having many proficiencies and one of those that are important is professional competence. In this study, we explore how the attendants to the prayers evaluate their imam and preachers performing religious services in France, in terms of professional competences.

Anahtar Kelimeler: İmamlık formasyonu, Fransa'daki Türkler, Din görevlisi, Yurtdışı din görevliliği, Fransa'da imamlık, Fransa'da Müslümanlar, Avrupa Müslümanları.

Key Words: Prayer leadership proficiency, Turks in France, Imam and preacher, Religious services abroad, Prayer leadership in France, Muslims in France, European Muslims.

1. Giriş

Vaktiyle işçi olarak göç eden Türkler¹, birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi Fransa'da da artık yerleşik bir unsur olarak varlıklarını sürdürmektedirler. İş bulup para kazanmak için Türkiye'den Avrupa'ya giden vatandaşlarımız, zamanla buldukları ülkede yerleşmek durumunda kaldılar. Birçok sosyo-kültürel problemle karşılaşan bu vatandaşlarımızın önemli problemlerinden biri de, gerekli din hizmetini almakta karşılaştıkları güçlüklerdir. Türklerin kendi aralarında kurdukları çeşitli dernekler ve daha sonra DİTİB vasıtasıyla T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, söz konusu vatandaşlarımızın buldukları ülkelerde gerekli din hizmetini almaları için çeşitli imkanlar sağlama gayreti içine girmiştir. Bu gayretlerden birisi de, açılan camilerde hizmet verecek nitelikli din görevlilerinin² temini ve istihdamıdır.

Fransa'da dini hizmet gayesi güden ve Türklerin kurduğu dernek sayısının 2003 yılı itibarıyla 209 olduğu kaydedilirken³, 2007 yılı

-
- ¹ Araştırmada kullanılan "Türk" kavramından, herhangi bir etnik veya mezhebi farklılık gözetmeksizin Türkiye kökenli olup Fransa'da yaşayan ve Türkçe konuşan kişiler kastedilmektedir. Nitekim araştırmada da Türkçe dili kullanılmıştır.
  - ² Bu gün Türkiye'de, halka din hizmetini doğrudan sunan; müezzin-kayyım, imam-hatip, vaiz, din hizmetleri uzmanı, müftü gibi unvanlara sahip Diyanet personeline, din görevlisi denmektedir. Bu unvanlara sahip kişilerin görevleri ve sahip olmaları gereken yeterlikler hakkında geniş bilgi için bkz. Yılmaz, Hüseyin, Camilerin Eğitim Fonksiyonu, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 52-70. Daha önceki dönemlerde ise bu hizmetleri yapanlar, "hademe-i hayrât (hayır işleri görevlileri)", olarak isimlendirilmekteydi. Araştırmamızda ise Fransa'da Türklerin açtığı camilerde din hizmetinde görevli kişiler kastedilmektedir. İster DİTİB'e bağlı camilerde, isterse diğer derneklerin camilerinde olsun, fiilen görev yapan ve beklenen hizmetleri vermek durumunda olan din görevlilerinin mesleki yeterlikleri araştırmaya konu edinilmiştir. DİTİB'e bağlı camilerde görev yapan din görevlileri, Türkiye'de Diyanet teşkilatında görevli personel arasından belli esaslara göre seçilmiş (bkz. <http://www.diyaneypersoneli.com/haber/2916/yurtdisi-din-gorevlisi-sinave-mulakat-duyurusu-haberi.htm> "13.10.2009") kişilerdir. Diğer kuruluşlara bağlı camilerdeki din görevliler ise genellikle orta veya yüksek dinî tahsile sahip ve cami idaresiyle varılan anlaşma sonucu özel arz-talep çerçevesinde istihdam edilen kişilerdir.
  - ³ Bu derneklerin %58'inin DİTİB'e ve %28'inin Milli Görüş'e ve geriye kalan %14'lük oranın da diğer görüşlere mensup kişilere ait olduğu bildirilmektedir. Bkz. Akgönül, Samim, "Din Çok Bağımlılık ve Kimlik Korkusu Ekseninde

sonunda çoğu cami derneği olmak üzere bu rakamın 330'a ulaştığı rapor edilmiştir⁴. 2009 yılı sonu itibariyle elde ettiğimiz bilgilere göre, DİTİB'e bağlı ve 110 tanesinde kadrolu din görevlisi bulunmak üzere toplam 214 ve Milli Görüşe bağlı 56 cami mevcuttur⁵. Fransa'da Türklerin dernekleşmesinde DİTİB'in payının %47-58 arasında olduğu hatırlanırsa⁶, Türklere ait toplam cami sayısının yaklaşık 350 civarında olduğu tahmin edilebilir⁷.

Resmi rakamlara göre Fransa'da yaşayan Türk sayısının 423.471⁸ ve cami sayısının yaklaşık 350 civarında olması, gerçekleş-

---

Fransa Türkleri", *Entegrasyon Ötesinde Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik Halleri* (Editör: Didem Damış ve Verda İrtiş), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 102. Araştırmacı Akgönül 2002 ve 2003 yıllarında yaptığı araştırmasında tespit edemediği derneklerin de varlığından bahsetmektedir (Akgönül, Samim, "Dini ve Kültürel Perspektifler Açısından Avrupa Birliğinin İnşası: Din-Devlet-Devlet Üstü Kurumlar", *III. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri 20-24 Eylül 2004*, Ankara, 2005, s. 98-99).

- 4 Paris Din Hizmetleri Müşavirliği ile Çalışma Müşavirliğinin tespitine göre bu derneklerin 109'u Paris bölgesinde, 103'ü Lyon bölgesinde, 78'i Strasbourg bölgesinde ve 40'ı da Marsilya bölgesindedir. Bkz. Harman, Ömer Faruk, "Fransa'da İslam ve Müslümanlar", *Avrupa Diyanet Aylık Dergi*, Şubat 2008, Sayı 106, s. 11.
- 5 DİTİB'e bağlı camiler için bkz. Harman, Ömer Faruk, "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Fransa'daki Faaliyetleri", *Avrupa Diyanet Aylık Dergi*, Şubat 2008, Sayı 106, s. 19. Milli Görüşün cami sayısı, Lyon bölge başkanlığından elektronik posta ile öğrenilmiştir. Verilen bilgide 56 caminin 17'i Lyon bölgesinde, 14'ü Strasbourg bölgesinde ve 11'i de Paris bölgesinde bulunmaktadır.
- 6 Akgönül, agt, s. 98-99.
- 7 Önceden pek elverişli olmayan mekânlar mescit olarak kullanılırken, şimdi yavaş yavaş dernekler geniş mekânlarda büyük camiler yapma eğilimindedir. Nitekim *Le Monde* gazetesinden Henri Tinq bu durumu köşesine taşımış ve "Fransa'da Müslümanların ibadet yaptıkları küçük mekanlar, gösterişli camilere dönüşüyor..." şeklinde ifade etmiştir (*Le Monde* 01/12/1989). Fransa İçişler Bakanlığı'na göre cami sayısı 1680, le Conseil Français du Culte Musulman'a (CFCM), göre ise 2000 civarında ve ancak %0.01'i minarelidir. Bu camilerin %40'i 100 m²'nin ve %86'sı 500 m²'nin altında, %4'ü de 1000 m² 'nin üstündedir. Bazı Avrupa ülkelerinde bulunan Müslüman nüfusa oranla sahip oldukları cami sayısı karşılaştırılınca Fransa'nın geride olduğu anlaşılmaktadır. Şöyle ki, yaklaşık rakamlara göre, Hollanda'da 400 bin Müslüman 300 cami, İngiltere'de 2 milyon Müslüman 1600 cami, Almanya'da 3,5 milyon Müslüman 2600 cami ve İspanya'da 1,5 milyon Müslüman 800 cami olduğu belirtilmektedir. Oysa ki Fransa'da en az 5 milyon Müslüman olmasına karşın en fazla 2000 caminin varlığından bahsedilmektedir (<http://oumma.com/Les-mosquees-de-France-un-etat-des>). Daha önce verdiğimiz rakamlar dikkate alınınca, bu camilerin yaklaşık 1/5'inin Türkler tarafından açıldığı anlaşılmaktadır.
- 8 31.12.2006 tarihi itibariyle Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Yurtdışı Teşkilatlarına ve Dışişleri Bakanlığı'na istinaden elde ettiği verilere göre, çifte uyruklu vatandaşlarla beraber bu rakam verilmektedir. Bkz.

tirilen din hizmetleri hakkında birçok araştırmanın yapılmasını gerekli kılmaktadır. Din görevlilerinin yeterlikleri ve bu yeterlikler içerisinde mesleki (özel alan) yeterlikler de, din hizmetlerinin başarıya ulaşmasında büyük paya sahiptir. Şüphesiz din görevlisi yetiştiren kurumlar ve Diyanet, din görevlilerinin mesleki yeterlikler açısından yetiştirmeleri için üzerlerine düşen görevleri yerine getirme çabası içerisindedir. Hatta yurtdışına gönderilecek din görevlileri bu açıdan özel eğitim ve şartlara tabi tutulmaktadır⁹. Ancak her şeye rağmen söz konusu hizmeti alan cemaat, din görevlilerini mesleki yeterlik açısından nasıl görmektedir? İşte bizim üzerinde durmak istediğimiz konu budur. Çünkü bu soruya bulunacak cevap, yapılan bütün çabaların hedefine ulaşp ulaşmadığının test edilmesi anlamında bir geri bildirimdir.

Din görevlisinin hangi niteliklere sahip olması gerektiği geçmişten günümüze çeşitli eserlerde ve yapılan çalışmalarda ele alınmıştır. Klasik eserlerde “*imam olacak kişilerin hangi niteliklere sahip olmaları gerektiği*”, içerisinde bulunulan şartlar çerçevesinde teferruatlı bir şekilde dile getirilmiştir¹⁰. Günümüzde ise; birçok alan araştırması, makale, kitap, yönetmelik çeşitli açılardan konuya yaklaşılarak, din görevlisi yeterliklerinin ne olması gerektiği üzerinde teferruatlı bir şekilde durmaktadır¹¹. Yine T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, imam-hatip yeterliklerini; alan yeterlikleri (35 madde), genel kültür yeterlikleri (10 madde), eğitime-öğretme yeterlikleri (19 madde) ve özel yeterlikler (13 madde) başlıkları altında toplam 57 maddede belirtmiştir¹².

<http://www.csgb.gov.tr/images/articles/editor/YURTDISINDAKI%20VATANDASLARIMIZLA%20ILGILI%20SAYISAL%20BILGILER.doc> 09.08.2009.

- ⁹ <http://www.diyabetpersoneli.com/haber/2916/yurtdisi-din-gorevlisi-sinav-ve-mulakat-duyurusu-haberi.htm>
- ¹⁰ Zihni, Elhac Mehmet, *Nimet-i İslâm Mufassal İlmihâl*, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul, 1976, s. 220-222 ve 263-241; Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük İslam İlmihali*, Bilmen Basım ve Yayınevi, İstanbul, 1986, s. 129-132; Akseki, Ahmet Hamdi, “Medresetü'l-İrşad”, *Sebilürreşad*, XXI, Sayı 538-589 (Cemaziyel-ahir 1339), s. 142.
- ¹¹ Buyrukçu, Ramazan, *Din Görevlisinin Mesleği Temsil Gücü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 53-415; *Din Görevlisi El Kitabı (Komisyon)*, 3. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001. s. 9-23; Yılmaz, age, s. 133-181; Öcal, Mustafa, “Dünden Bugüne Din Görevlileri ve Mesleki Yeterlikleri”, *Yaygın Din Eğitimi Sorunları Sempozyumu (28-29 Mayıs 2002)*, İlahiyat Bilimleri Vakfı Yayınları, Kayseri, 2003, s.45-69; Özek, Ali, “İmam-Hatip Liseleri ve Ehliyetli Din İşleri Görevlisi Yetiştirme İşleri”, *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Sempozyumu (8-10 Nisan 1988)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991. s. 213-216; Sancaklı, Saffet, “Değişen ve Gelişen Toplumsal Hayatta Din Hizmetlerini Yürütenlerin Misyonu ve Nitelikleri”, *I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008, c. 2, s. 345-371.
- ¹² Bkz. <http://www.diyabet.gov.tr/turkish/dinegitimi/dinegitimi.asp> (12.10.2009). Yine başka bir çalışmada din görevlilerinin nitelikleri; 1. Kişisel,

Biz ise din görevlilerinin mesleki yeterliklerini, cemaatin anlamasını ve değerlendirme yapmasını kolaylaştırma maksadıyla “dini bilgi ve donanım”, “vaaz ve sohbet yapma” ve “güzel Kur’an okuma”dan oluşan üç başlık altında, ele almayı uygun gördük¹³. Çünkü mesleki yeterlikler yaklaşık olarak bu üç formda cemaate yansımaktadır. Bunun için din görevlilerinin mesleki yeterliklerini, bahsi geçen üç kategoriye indirgeyerek cemaatin görüşünü yansıtmaya çalışacağız. Yurtdışındaki din görevlilerinden Türkiye’deki beklentilerden daha ileri hizmetler beklendiği bilinen bir durumdur¹⁴. Ancak hem bu beklentiler hem de diğer yeterlikler bu makalenin sınırları dışındadır.

II. Amaç ve Yöntem

II.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmada Fransa’da yaşayan Türklerin din görevlilerinin mesleki yeterlikleri hakkında ne düşündüklerini belirlemek amaçlanmıştır. Cemaatin (halkın) görüşüne başvurulduğundan, din görevlilerinin mesleki yeterlikleri, yukarıda da belirtildiği gibi, üç kategoride toplanmıştır. Bunlar; “dini bilgi ve donanım”, “vaaz ve sohbet yapma” ve “güzel Kur’an okuma”dır. Araştırma kapsamında cemaatin, din görevlilerinin mesleki yeterliklerini değerlendirmelerinin; yaş, doğum yeri, cinsiyet, öğrenim, meslek ve gelir durumları değişkenlerine göre fark gösterip göstermediği de incelenmiştir.

---

2. Genel kültür, 3. Özel alan ve 4. Eğitime-öğretme olmak üzere dört ana maddede ele alınmıştır. Bu çalışmamızın konusuna giren özel alan/mesleki yeterlikler ise kendi içerisinde; a. Alan bilgisi, b. Mesleği ile ilgili yasal hükümleri bilme, c. Kur’an-ı Kerim’i düzgün okuyabilme ve d. Kur’an ve Hadis kültürüne sahip olma şeklinde detaylandırılmaktadır (bkz. Yılmaz, age, s. 133-181).

¹³ Soruları hazırlamadan önce cemaatle çeşitli vesilelerle yapmış olduğumuz görüşmelerde, mesleki/özel alan yeterliğiyle ilgili dile getirilen beklentileri bahsi geçen üç ana başlık altında toplamak tarafımızdan mümkün görülmüştür. Değerlendirmeyi yapacak olan halk olduğuna göre, mesleki alan yeterliklerini teknik detaylarıyla deneklere sormanın uygun olmayacağını düşünerek böyle bir tercih yapılmıştır. Ancak unutulmamalıdır ki, din görevlileri yeterlikleri sadece mesleki yeterliklerden ibaret değildir ve diğer yeterliklerle beraber başarılı görev icra etmek mümkündür. Bu çalışmada din görevlisi yeterliklerinin bir parçası olan mesleki yeterlikler, cemaatin bakış açısına göre üç başlık halinde ele alınmıştır.

¹⁴ Yurtdışındaki din görevlilerinden, kurumların ve şahısların neler beklediği ve bu beklentilerin karşılanabilmesi için hangi niteliklere sahip olmak gerektiği konusunda geniş bilgi için bkz. Çekin, Ahmet, “Mesleki ve Sosyal Boyutlarıyla Yurt Dışı Din görevliliği” *III. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri (20-24 Eylül 2004)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s. 214-232.

II.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Fransa'da yaşayan 423.471 Türk oluşturmaktadır¹⁵. Din görevlilerinin verdiği hizmetten yararlanan, 20 yaşın üzerinde ve camiyle bir şekilde irtibat halinde olan kişilerin görüşlerine başvurulduğundan, evreni temsil eden Türk sayısı yukarıdaki rakamdan daha az olacaktır. Ancak bu rakamı kesin olarak belirtmek mümkün değildir. Araştırmanın örneklemini ise, Fransa'nın çeşitli bölgelerinde camisi bulunan yerleşim yerlerinde ikamet eden ve kendisine anket uyguladığımız 706 Türk oluşturmaktadır.

II.3. Veri Toplama Araçları ve Uygulama

Araştırmacı tarafından geliştirilen ve deneklere uygulanan anket, birinci derecede veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bununla beraber araştırmacı, konu ile ilgili literatür taramasıyla yazılı bilgilere ulaşmaya çalışmanın yanında, Fransa'da Türklerin açtığı birçok camiyi gezerek, cemaatle görüşmüş ve din görevlilerinin mesleki yeterlikleri hakkında onların görüş ve beklentilerini almıştır¹⁶. Elde edilen bu bilgiler, konu ile ilgili anket sorularının oluşturulmasında kullanıldığı gibi, sonuçları yorumlamada da kolaylık sağlamıştır.

Gerek literatürden ve gerekse cami cemaatinden elde ettiğimiz veriler ışığında anket soruları taslak haline getirildi. Bu taslak din eğitimi ve istatistik alanlarında çalışan akademisyenlerle tartışıldı. Sonra Fransa'daki sosyal yapıyı tanıyan, sivil toplum kuruluşları ve Din Hizmetleri Müşavirliği ile Din Hizmetleri Ataşeliği yetkililerinin görüşlerine başvuruldu. Elde edilen geri bildirimler doğrultusunda tekrar gözden geçirilen anket soruları, 50 adet çoğaltılarak Lyon'da çeşitli Türk derneklerinde deneme mahiyetinde uygulandı. Bu uygulamada görülen aksaklıklar dikkate alınarak, anket metinlerine son şekli verildi ve çoğaltıldı.

Çoğaltılan 3000 adet anket formu, Lyon Din ataşeliği ve DİTİB yardımıyla, din görevlileri aracılığı ile deneklere ulaştırıldı ve geri toplanması sağlandı. Araştırmacı din görevlileri toplantısına katılarak konunun ehemmiyeti ve anket uygulamasında dikkat edilmesi

¹⁵ Bkz.

<http://www.csgb.gov.tr/images/articles/editor/YURTDISINDAKI%20VATANDASLARIMIZLA%20ILGILI%20SAYISAL%20BILGILER.doc> (09.08.2009)

¹⁶ Bilimsel araştırma metotlarından olan "dolaylı gözlem" ve "dolaysız gözlem" metotları da bu araştırmada kullanılmıştır. Dolaylı gözlem, araştırma konusu ile ilgili yayınlanmış her türlü kaynağın taranması, seminer, sempozyum ve konferans gibi etkinliklerin takip edilmesiyle gerçekleştirilen bir çalışma metodu iken; dolaysız gözlem, araştırmacının günlük hayatta tanık olduğu olayları, araştırma konusu birey ve objeleri, araya her hangi bir araç koymadan, doğrudan gözlemleyerek yaptığı çalışma metodudur (Aziz, Aysel, *Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim*, Ankara, 1994, s. 73).

geren hususlar hakkında bilgi verdi. Araştırmacının imkânlar ölçüsünde camileri gezerek kendisinin de bizzat uyguladığı anketlerle beraber, değerlendirmeye alınabilecek toplam 706 doldurulmuş anket formu elde edildi.

Çalışmamızın amacına uygun düşen bu araştırma metodunun birçok çeşidi vardır. Biz araştırmamızda anket tekniğini tercih ettik. Deneklerimiz olan Fransa’da yaşayan Türklere uyguladığımız anketler, araştırma konusuyla ilgili oldukça geniş bilgi toplamamızı sağlamıştır.

II.4. Verilerin Analizi

Değerlendirmeye alınacak anket formları teker teker araştırmacı tarafından SPSS istatistik programına girildi ve denekler tarafından anket formuna yazılarak araştırmacıya iletilmek istenen mesajlar not edildi. Anketimizdeki bütün soruların frekans ve yüzdelerinin dökümü Likert ölçeği değerleriyle beraber alındı¹⁷. Yine ilgili soruların bağımsız değişkenlere göre yapılan “iki değişkenli analiz” (çapraz) tabloları ve ki-kare değerlerinin¹⁸ dökümü elde edildi. Hem okuyucu tarafından kolay anlaşılması hem de hacim olarak fazla yer işgal etmelerini önlemek için tablolar üzerinde çalışılarak, şekilsel olarak sade bir görüntüye sahip olmalarına çalışıldı.

III. Bulgular ve Yorum

Araştırmada elde edilen, test edilmek istenen din görevlisi yeterlikleriyle ilgili bulgular, deneklerin verdiği cevapların frekans ve yüzdelerini içeren tablolar yanında, farklı değişkenlere göre detay analizleri yapılmış çapraz tablolar yardımıyla açıklanıp yorumlanacaktır.

III.1. Dini Bilgi ve Donanım

Cemaatin, hâlihazırda Fransa’da görev yapan din görevlilerini “*dini bilgi ve donanım*” açısından nasıl değerlendirdiği ile ilgili ortaya çıkan bulgular Tablo 1’de görülmektedir.

Bahsi geçen tablodan anlaşıldığına göre, ilgili soruya cevap veren 638 kişinin %57.7’si “*Evet yeterli*” seçeneğini işaretleyerek, din görevlilerini “*dini bilgi ve donanım*” açısından başarılı bulduklarını belirtmişlerdir. Bu konuda deneklerin %33.4’ü “*Kısmen yeterli*”, %8.9’u da “*Hayır yetersiz*” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

¹⁷ Likert ölçeği değeri; 2.5≥ ise “Evet yeterli”, 2.5< ve 1.5≥ ise “Kısmen yeterli”, 1.5< ve 0.5≥ ise “Hayır yetersiz” olarak kabul edilmektedir.

¹⁸ Ki-kare anlamlılık değeri; p < 0,05’dir.

Tablo 1: Din Görevlisi Dinî Bilgi ve Donanım Yeterliği

Seçenekler	S	%	% (Katılan)	% (Kümülatif)
Evet yeterli	368	52.1	57.7	57.7
Kısmen yeterli	213	30.2	33.4	91.1
Hayır yetersiz	57	8.1	8.9	100.0
Ara toplam	638	90.4	100.0	
Cevapsız	68	9.6		
Toplam	706	100.0		
Likert ölçeği=2.48, Sonuç= Kısmen yeterli				

Din görevlilerini “*dini bilgi ve donanım*” açısından yeterli ve kısmen yeterli gördüğünü beyan eden deneklerin toplam oranının (%57.7+%33.4=) %91.1 rakamını bulması, söz konusu yeterlik açısından ciddi bir problemin olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, yurtdışı din görevliği sınav ve mülakatına katılacak personelinden tahsil durumlarına göre farklı hizmet yılı/tecrübe istemektedir¹⁹. Öte yandan sınav ve mülakatlarda adaylardan yeterli derecede bilgi birikimi istendiği, sorumlu tutulan konulardan anlaşılmaktadır²⁰. Cemaatin yüksek oranlarda din görevli-

¹⁹ 16/03/2009 tarihi itibarıyla Lisansüstü diploması olanlar için 2 yıl; İlahiyat Fakültesi ve Y. İslam Enstitüsü mezunları için 3 yıl; İlahiyat Meslek Yüksek Okulu, AÖF İlahiyat Ön Lisans ve İlahiyat alanı dışı lisans mezunları için 6 yıl fiili olarak (askerlik hariç) görev yapmış olmak şartı aranmaktadır (bkz. <http://www.diyametpersoneli.com/haber/2916/yurtdisi-din-gorevlisi-sinav-ve-mulakat-duyurusu-haberi.htm> “13.10.2009”).

²⁰ **Yazılı sınav konuları;** Kur'an-ı Kerim (Ayet Meali), Tefsir ve Hadis Usulü, Hadis (Riyazu's-Sâlihîn), Peygamberimizin Hayatı, İslam Medeniyeti Tarihi, İslâm İlmihali, Güncel Dini Meseleler, İslama Giriş, Yaşayan Dinler Tarihi, Milli Tarih ve Coğrafya, gibi alanlarla, AÖF İlahiyat Programında okutulan: İslâm Dininin Temel Kaynakları, Ana Konularıyla Kur'an, İslam Düşünce Tarihi, Dine Yeni Yaklaşımlar ile Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler kitaplarının içeriğini; **Sözlü sınav konuları;** **1.** Kur'an-ı Kerim (tecvid kuralları ve uygulaması, maharic-i hurûf, ezber olarak Yâsin, Mülk, Fetih, Hucurât, Rahmân ve Amme cüzü süreleri), **2.** Temel İslam Bilimleri (Ana Konularıyla Kur'an, Meâl, Kur'an Yolu Tefsiri, Tefsir ve Hadis Usulü, Hadis (Riyazu's-Sâlihîn), İslâm İlmihali, İslâm Dininin Temel Kaynakları, Güncel Dini Meseleler, Peygamberimizin Hayatı, İslam Medeniyeti ve Düşünce Tarihi), **3.** Diyanet İşleri Başkanlığı Yapısı ve Hizmet Alanları, Başkanlığımız Yayınları, İslam'a Giriş Seti, Yaşayan Dünya Dinleri, Dinlerarası Diyalog, Hitabet, Din Hizmetlerinde

lerini “*dini bilgi ve donanım*” konusunda yeterli görmesi, Diyanetin görevlendirmede uygulamış olduğu kriterlerin yerinde olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Bu iyimser değerlendirmenin yanında unutmamak gerekir ki, din görevlilerinin “*dini bilgi ve donanım*” açısından yeterlikleri, deneklerin yaklaşık 1/3’ü tarafından (%33.4) kısmen ve 1/10’ü (%8.9) tarafından da tamamen yetersiz görülmektedir. Söz konusu bulguyu dikkate alarak, din görevlilerinin %100’lük bir başarı elde edebilmeleri için gerek yetiştikleri ve gerekse istihdam edildikleri kurumlar açısından, yapılması gereken çalışmalar olduğunu söylemeye imkan vermektedir.

Nitekim yurtdışında (Avusturya’da) görev yapan din görevlilerine uygulanan bir ankette “*mesleki bakımdan kendinizi yeterli görüyor musunuz?*” sorusuna %68 oranında evet, %25 oranında kısmen ve %1.4 oranında da hayır cevabı verilmiştir²¹. Her ne kadar bizim anketi uyguladığımız yer (Fransa) ve kitle (cemaat) farklı olsa da, bir karşılaştırma yaptığımızda; din görevlilerin kendini yeterli görmeleri (%68) ile, cemaatin din görevlilerini yeterli görme oranları (%57.7) arasında %10.3’lük fark olduğu ortaya çıkmaktadır.

Cemaatin din görevlilerini “*dini bilgi ve donanım*” açısından ne denli yeterli görüp görmediklerini Tablo 1’de tespit ettikten sonra, şimdi de Tablo 2’de farklı değişkenlere göre yapılan detay analizlerden elde edilen bulguları açıklayabiliriz.

Tablo 2’in geneline baktığımızda din görevlilerini “*dini bilgi ve donanım*” açısından yeterli olarak görenlerin, değişkenlere göre detay analizlerinde önemli bir farklılaşma olmadığı dikkat çekmektedir. Söz gelimi **yaş** değişkeninde “*Evet yeterli*” diye cevap veren deneklerin oranı 40-49 yaş arası %61.5, 20-29 yaş arası %57.8, 50-59 yaş arası %57.0, 60 ve üzeri yaş %57.0 ve 30-39 yaş arası ise %52.6’dır. Bu değerler ortalama değer olan %57.7 ile beraber düşünüldüğünde en yüksek değer (%61.5) ile arada %3.8 ve en düşük değer (%52.6) ile de %5.1 oranında bir fark olduğu görülmektedir. Yaş değişkeninde göze çarpan diğer bir farklılaşma ise “*Hayır yetersiz*” diye cevap verenler arasında 30-39 yaş grubunun %14.1 oranla, %8.9 olan ortalama değer %5.2 oranında üstüne çıkarak, diğer yaş grupları arasında en yüksek değere sahip olmasıdır. Yaptığımız gözlemlere dayanarak cami derneklerinde ve diğer sosyal kuruluşlarda yoğun olarak 30-39

İletişim ve Halkla İlişkiler, Avrupa ile Avrasya’nın Aktüel ve Sosyo-Kültürel Yapısı, Milli Tarih ve Coğrafya ile Genel Kültür konularını kapsamaktadır. (Bkz. <http://www.diyaneypersoneli.com/haber/2916/yurtdisi-din-gorevlisi-sinav-ve-mulakat-duyurusu-haberi.htm> “13.10.2009”).

²¹ Bkz. Tavukçuoğlu, *Mustafa, Avrupa’da Türk Ailesi ve Din Eğitimi (Avusturya Örneği)*, Mehir Vakfı Yayınları, Konya, 2000, s. 252 ve 291.

yaş dilimindeki deneklerin görev aldıklarını söyleyebiliriz. Dolayısıyla gerek din görevlileri ile sıkı ilişkileri ve yüksek beklentileri, gerekse Batı Avrupa'daki Müslümanların sorunlarıyla daha çok yüzleşmeleri söz konusu yaş dilimindeki denekleri %14.1 oranında din görevlilerini dini bilgi ve donanım açısından “Hayır yetersiz” şeklinde görüş bildirmeye sevk etmiş olabilir.

Doğum yeri değişkeninde ise Fransa'da doğanlar ile Türkiye'de doğanlar arasında fazla bir fark olmasa da, Fransa'da doğanların din görevlilerine “dini bilgi ve donanım” açısından daha olumlu baktıkları söylenebilir. Nitekim Fransa doğumluların %60.9'u bu konuda “Evet yeterli” diye görüş bildirirken, bu oran Türkiye doğumlularda %57.2'dir. Yine aynı konuda Fransa doğumlular %6.9 oranında, Türkiye doğumlular ise %9.3 oranında “Hayır yetersiz” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu bulgu Türkiye tecrübesi yaşayanların diğerlerine nazaran daha fazla dini alt yapıya sahip olmadan kaynaklanabilecek yüksek bir beklenti içerisinde oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Rakamsal olarak doğum yeri değişkenine benzer bir durum **cinsiyet** değişkeninde de görülmektedir. Burada da kadınlar erkeklerle oranla daha fazla iyimser bir tablo sergilemektedirler. Din görevlilerini “dini bilgi ve donanım” açısından “Evet yeterli” görme oranı kadınlarda %60.8, erkekler ise %56.3 iken; “Hayır yetersiz” görme oranı kadınlarda %7.4, erkeklerde %9.6'dır. Kadın cemaatin, erkek cemaate nispetle din görevlilerin dini bilgi ve donanımlarını tanıma olanaklarının daha az olduğu düşünülürse, aradaki rakamsal farkın kadınların daha iyimser bakış açılarından kaynaklanabileceği yorumuna ulaşılabilir.

Öğrenim durumu değişkenine gelince, din görevlilerinin dini bilgi ve donanımı hakkında deneklerin “Evet yeterli” şeklindeki görüşleri, ilköğretim/ortaokul mezunları (%65.5) ve ilkokul mezunlarında (%59.8), ortalama oranın (%57.4) üstündedir. Oysa ki aynı konuda lise mezunlarının (%53.0), üniversite mezunlarının (%51.0) ve lisansüstü mezunlarının (50.0) oranları, ortalama oranın (%57.4) altındadır. Demek ki öğrenim seviyesi yüksek olanlar, diğer deneklere göre din görevlilerini daha az yeterli görmektedirler. Nitekim dini bilgi ve donanım açısından din görevlilerini “Hayır yetersiz” görme ortalaması %9.0 iken, üniversite mezunlarında bu oran %18.4'e çıkmaktadır.

Tablo 2: Din Görevlisi Dinî Bilgi ve Donanım Yeterliğinin Farklı Değişkenlere Göre Dağılımı

Değişkenler		Dini Bilgi ve Donanım						Toplam		Ki-kare
		Evet yeterli		Kısmen yeterli		Hayır yetersiz		S	%	
		S	%	S	%	S	%			
Yaş	20-29 yaş a.	104	57.8	66	36.7	10	5.6	180	100.0	0.076
	30-39 yaş a.	101	52.6	64	33.3	27	14.1	192	100.0	
	40-49 yaş a.	75	61.5	37	30.3	10	8.2	122	100.0	
	50-59 yaş a.	61	57.0	37	34.6	9	8.4	107	100.0	
	60 yaş ve +	27	57.0	9	34.6	1	8.4	37	100.0	
	Toplam	368	57.7	213	33.4	57	8.9	638	100.0	
Doğum yeri	Fransa	53	60.9	28	32.2	6	6.9	87	100.0	0.837
	Türkiye	313	57.2	183	33.5	51	9.3	547	100.0	
	Diğer	2	50.0	2	50.0	0	,0	4	100.0	
	Toplam	368	57.7	213	33.4	57	8.9	638	100.0	
Cinsiyet	Kadın	115	60.8	60	31.7	14	7.4	189	100.0	0.501
	Erkek	253	56.3	153	34.1	43	9.6	449	100.0	
	Toplam	368	57.7	213	33.4	57	8.9	638	100.0	
Öğrenim durumu	İlkokul	152	59.8	82	32.3	20	7.9	254	100.0	0.166
	İlköğ/Ortao.	64	65.3	29	29.6	5	5.1	98	100.0	
	Lise	114	53.0	79	36.7	22	10.2	215	100.0	
	Üniversite	25	51.0	15	30.6	9	18.4	49	100.0	
	Lisansüstü	8	50.0	7	43.8	1	6.3	16	100.0	
	Toplam	363	57.4	212	33.5	57	9.0	632	100.0	
Meslek durumu	Müteşebbis	54	52.9	35	34.3	13	12.7	102	100.0	0.559
	İşçi	156	56.5	97	35.1	23	8.3	276	100.0	
	Emekli	14	60.9	8	34.8	1	4.3	23	100.0	
	Ev hanımı	86	64.2	40	29.9	8	6.0	134	100.0	
	Öğrenci	12	63.2	6	31.6	1	5.3	19	100.0	
	Teknik eleman	15	51.7	10	34.5	4	13.8	29	100.0	
	İşsiz	16	61.5	8	30.8	2	7.7	26	100.0	
	Diğer	7	43.8	5	31.3	4	25.0	16	100.0	
	Toplam	360	57.6	209	33.4	56	9.0	625	100.0	
Gelir durumu	1000€ ve -	68	61.8	34	30.9	8	7.3	110	100.0	0.394
	1000€-2000€	148	55.0	90	33.5	31	11.5	269	100.0	
	2000€-3000€	78	54.2	54	37.5	12	8.3	144	100.0	
	3000€-4000€	18	66.7	7	25.9	2	7.4	27	100.0	
	4000€ ve +	32	66.7	15	31.3	1	2.1	48	100.0	
	Toplam	344	57.5	200	33.4	54	9.0	598	100.0	

Meslek durumu değişkeninde ise din görevlilerini dini bilgi ve donanım açısından “*Evet yeterli*” görmeye ev hanımları %64.2 oranıyla en yüksek seviyededir. Geriye kalan meslek grupları ise sırası-

la, öğrenci %63.2, işsiz %61.5, emekli %60.9, işçi % 56.5, müteşebbis %52.9, teknik eleman %51.7 ve “diğer” %43.8 oranlarında “Evet yeterli” şikkını işaretlemişlerdir. Bu konuda din görevlilerini yeterli görme ortalama oranı %57.6’dır ve bu oranın en altında %43.8 rakamıyla “diğer” meslek grubu dikkat çekmektedir. Açık uçlu olarak sorulan “diğer” şikkına “sekreter, tercüman, öğretmen, mühendis, hemşire, bankacı gibi” meslekler yazılmıştır. Bu meslekleri icra eden kişilerin genellikle yüksek öğrenim görmüş kişiler olabileceği düşünülürse, din görevlilerini dini bilgi ve donanım açısından en düşük oranda (%43.8) yeterli görenlerin ortak özelliğinin yüksek öğrenim görmüş kişiler olduğu yorumu yapılabilir.

Gelir durumu değişkeninde ilk göze çarpan bulgu, çok yüksek ve çok düşük gelir grupları, ortalama oranın (%57.5) üstünde, orta seviyede gelire sahip olanlar ise altında “Evet yeterli” seçeneğini işaretlemeleridir. Diğer bir ifade ile 3000€ - 4000€ arası ile 4000€ ve üstü aylık gelire sahip gruplar din görevlilerini dini bilgi ve donanım açısından %66.7 oranında, 1000€ ve altı %61.8 oranında yeterli görmüşlerdir. Buna mukabil, aylık geliri 1000€-2000€ arası olanlar %55.0 ve 2000€-3000€ arası olanlar %54.2 oranında aynı konuda olumlu görüş bildirmişlerdir. Gerek Fransa’da gerekse diğer Batı Avrupa ülkelerinde yaptığımız gözlemler, cami cemaati ve dernek üyelerinin daha ziyade orta gelir grubuna dâhil kişilerden oluştuğu yönündedir. Bu gözlemlerle yukarıdaki rakamsal bulguyu beraber değerlendirdiğimizde, orta gelir grubundaki deneklerin din görevlilerinin “dini bilgi ve donanım” yeterliği hususunda daha yüksek beklenti içinde olduklarını söylememize imkân vermektedir.

III.2. Vaaz ve Sohbet Yapma

Deneklerin din görevlilerinin “vaaz ve sohbet yapma” yeterlikleri hakkında belirttikleri görüşlerden elde edilen bulgular şöyledir (bkz. Tablo 3).

Tablo 3: Din Görevlisi Vaaz ve Sohbet Yapma Yeterliği

Seçenekler	S	%	% (Katılan)	% (Kümülatif)
Evet yeterli	352	49.9	55.9	55.9
Kısmen yeterli	210	29.7	33.3	89.2
Hayır yetersiz	68	9.6	10.8	100.0
Ara toplam	630	89.2	100.0	
Cevapsız	76	10.8		
Toplam	706	100.0		

Likert ölçeği=2.45, Sonuç= Kısmen yeterli

Tablo 3'den anlaşıldığına göre deneklerin % 55.9'u "*Evet yeterli*", %33.3'ü "*Kısmen yeterli*" ve %10.8'i de "*Hayır yetersiz*" diyerek, din görevlilerin "*vaaz ve sohbet yapma*" yeterlikleri hakkında görüşlerini açıklamışlardır. Bu durumda deneklerin yaklaşık 3/10'ünün, din görevlilerini bu konuda başarılı buldukları anlaşılmaktadır. Deneklerden geriye kalanların yine yaklaşık 3/10'u din görevlilerini bahsi geçen konuda kısmen başarılı bulurken, 1/10'u da başarısız bulduklarını belirtmektedir.

Bağımsız değişkenlere göre detay analizlerini yaparak, sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan deneklerin içerisinde bulunmuş oldukları durumun, din görevlilerini "*vaaz ve sohbet yapma*" da başarılı veya başarısız görmelerinde bir etkiye sahip olup olmadığını tespit etmek için yaptığımız detay analizlerde ortaya çıkan bulgular Tablo 4'te belirtilmiştir.

Tablo 4'ün geneline bakılınca %66.7 (meslek durumu/öğrenci) ile %40.0 (meslek durumu/diğer) arasında değişen çeşitli oranlarda din görevlileri, vaaz ve sohbet yapmada başarılı görülmektedirler. Aynı konuda din görevlilerinin başarısız görülmeleri ise en yüksek %19.1 (öğrenim durumu/üniversite) oranındadır. Yine de çeşitli değişkenlere göre elde edilen sonuçları yorumlamak gerekirse **yaş** değişkeninde ortalama %55.9 oranında "*Evet yeterli*" şıkkı işaretlenmiştir. 20-29 yaş arası (%57.1), 50-59 yaş arası (%57.4), 60 ve üzeri yaşta denekler (%63.6), din görevlilerinin vaaz ve sohbet yapma yeterliğini bu konudaki ortalama oranın üstünde, yeterli görürken; 30-39 yaş arası (%52.6) ve 40-49 yaş arası (%55.8) ortalama oranın altında yeterli görmüşlerdir. Özellikle 30-39 yaş arası deneklerin diğer yaş gruplarına göre en alt seviyede (%52.6), din görevlilerini vaaz ve sohbet yapmada başarılı görmeleri, bir önceki konuda²² aynı yaş dilimi ile ilgili yapılan yorumu burada da hatıra getirmektedir.

---

²² Bkz. Tablo 2'den elde edilen bulgular ve yorumu.

Tablo 4: Din Görevlisi Vaaz ve Sohbet Yapma Yeterliğinin Farklı Değişkenlere Göre Dağılımı

Değişkenler	Vaaz ve Sohbet Yapma							Toplam		Ki-kare
	Evet yeterli		Kısmen yeterli		Hayır yetersiz		S	%		
	S	%	S	%	S	%				
Yaş	20-29 yaş a.	100	57.1	56	32.0	19	10.9	175	100.0	0.789
	30-39 yaş a.	102	52.6	72	37.1	20	10.3	194	100.0	
	40-49 yaş a.	67	55.8	37	30.8	16	13.3	120	100.0	
	50-59 yaş a.	62	57.4	34	31.5	12	11.1	108	100.0	
	60 yaş ve +	21	63.6	11	33.3	1	3.0	33	100.0	
	Toplam	352	55.9	210	33.3	68	10.8	630	100.0	
Doğum yeri	Fransa	44	53.7	31	37.8	7	8.5	82	100.0	0.746
	Türkiye	306	56.3	177	32.5	61	11.2	544	100.0	
	Diğer	2	50.0	2	50.0	0	0	4	100.0	
	Toplam	352	55.9	210	33.3	68	10.8	630	100.0	
Cinsiyet	Kadın	101	54.3	67	36.0	18	9.7	186	100.0	0.608
	Erkek	251	56.5	143	32.2	50	11.3	444	100.0	
	Toplam	352	55.9	210	33.3	68	10.8	630	100.0	
Öğrenim durumu	İlkokul	154	61.6	73	29.2	23	9.2	250	100.0	0.002
	İlköğ/Ortao.	54	56.3	40	41.7	2	2.1	96	100.0	
	Lise	106	48.8	78	35.9	33	15.2	217	100.0	
	Üniversite	25	53.2	13	27.7	9	19.1	47	100.0	
	Lisansüstü	8	57.1	6	42.9	0	0	14	100.0	
	Toplam	347	55.6	210	33.7	67	10.7	624	100.0	
Meslek durumu	Müteşebbis	51	51.5	34	34.3	14	14.1	99	100.0	0.347
	İşçi	157	56.9	89	32.2	30	10.9	276	100.0	
	Emekli	12	52.2	10	43.5	1	4.3	23	100.0	
	Ev hanımı	76	57.6	46	34.8	10	7.6	132	100.0	
	Öğrenci	12	66.7	6	33.3	0	0	18	100.0	
	Teknik eleman	17	58.6	8	27.6	4	13.8	29	100.0	
	İşsiz	15	57.7	8	30.8	3	11.5	26	100.0	
	Diğer	6	40.0	4	26.7	5	33.3	15	100.0	
Toplam	346	56.0	205	33.2	67	10.8	618	100.0		
Gelir durumu	1000€ ve -	63	57.8	34	31.2	12	11.0	109	100.0	0.490
	1000€- 2000€	154	57.7	86	32.2	27	10.1	267	100.0	
	2000€ -3000€	74	51.7	50	35.0	19	13.3	143	100.0	
	3000€ -4000€	11	40.7	11	40.7	5	18.5	27	100.0	
	4000€ ve +	29	65.9	13	29.5	2	4.5	44	100.0	
	Toplam	331	56.1	194	32.9	65	11.0	590	100.0	

Öğrenim durumu değişkeninde ise, katılım sayısı az olan lisansüstü eğitime sahip olanları dışarıda tutarsak, lise (%48.8) ve üniversite (%53.2) mezunları, “*Evet yeterli*” şeklinde görüş bildirmede

%55.6 olan ortalama oranın altındadır. Oysa ki ilkokul (%61.6) ve ilköğretim/ortaokul (%56.3) mezunu olanlar söz konusu ortalama oranın üstünde yer almaktadırlar. Öyle ise din görevlilerinin, vaaz ve sohbetlerinde diğer tahsil seviyelerine sahip olan deneklere nazaran, ilkokul ve ilköğretim/ortaokul mezunlarını daha fazla memnun edebildikleri ortaya çıkmaktadır. Özellikle lise mezunlarının memnuniyet seviyesinin (%48.8) diğer öğrenim durumlarına göre en alt seviyede olması, onların daha fazla arayış içerisinde olabilecekleri şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan aynı konuda üniversite mezunlarının, diğer öğrenim gruplarına göre en yüksek seviyede (%19.1) “Hayır yetersiz” şikkini işaretlemeleri dikkat çekilmesi gereken başka bir bulgudur.

Meslek durumu değişkeninde de, katılım sayısı çok az olan “öğrenci” ve “diğer” kategorisindeki denekleri hariç tutarsak, “Evet yeterli” şikkini işaretleyenler arasında ortalama % 56.0 oranın altında müteşebbisler (%51.5) yer almaktadır. Öte yandan “Hayır yetersiz” şeklinde görüş bildirenler arasında %14.1 ile müteşebbisler en yüksek orana sahiptirler. Buna mukabil “Kısmen yeterli” şikkini en fazla işaretleyen meslek grubu emeklilerdir (%43.5). Mevcut veriler ışığında ortaya çıkan bulgu, kendi işini kuran ve aktif bir sosyal hayata sahip olan müteşebbisler, din görevlilerini vaaz ve sohbet yapmada, diğer meslek gruplarına göre daha az başarılı buldukları şeklinde belirtilebilir.

Gelir durumu değişkeninde, 2000€ ve altı ile 4000€ ve üstü aylık gelir grubuna dâhil olan denekler ortalama oran olan %56.1’in üstünde, 2000€-4000€ arasında aylık gelire sahip olanlar ise ortalama oranın (%56.1) altında, “Evet yeterli” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Öte yandan “Hayır yetersiz” şeklinde fikir beyan eden denekler arasında, 3000€-4000€ arası aylık gelire sahip olanlar %18.5 oranıyla en yüksek düzeyde iken, 2000€-3000€ arası gelire sahip olan denek grubu %13.3 oranındadır. Bu durumda ortaya çıkan bulgu, orta gelir grubuna dâhil olan deneklerin din görevlilerinin vaaz ve sohbetlerinden memnuniyetleri, diğer gelir gruplarına göre daha az olduğu şeklindedir.

III.3. Güzel Kur’an Okuma

Din görevlilerinin “güzel Kur’an okuma”ları hakkında, deneklerin verdikleri bilgiler doğrultusunda tespit edilen bulgular ve yorumları şöyledir.

Tablo 5’te de görüldüğü gibi denekler din görevlilerini güzel Kur’an okumada, %67.2 oranında “Evet yeterli” ve %23.2 oranında “Kısmen yeterli” görürken, sadece %9.5 oranında “Hayır yetersiz” görmektedirler. Araştırmamızda test edilen din görevlilerinin mesleki

yeterlikleri arasında “*güzel Kur’an okuma*” en yüksek oranda başarılı görülen yeterlidir²³.

Yurtdışına gönderilen din görevlilerinin seçiminde güzel Kur’an okumaya verilen önem ve diyanet eğitim merkezlerinde kadrolu Kur’an-ı Kerim okutmanlarının bulunması, bu başarıyı elde etmede paya sahip denilebilir. Nitekim gezip gördüğümüz ve gözlemlediğimiz camilerde, özellikle DİTİB’e bağlı camilerdeki din görevlilerinin, güzel Kur’an okumada başarılı oldukları fark edilmiştir²⁴.

Tablo 5: Din Görevlisi Güzel Kur’an Okuma Yeterliği

Seçenekler	S	%	% (Katılan)	% (Kümülatif)
Evet yeterli	423	59.9	67.2	67.2
Kısmen yeterli	146	20.7	23.2	90.5
Hayır yetersiz	60	8.5	9.5	100.0
Ara toplam	629	89.1	100.0	
Cevapsız	77	10.9		
Toplam	706	100.0		

Likert ölçeği=2.57, Sonuç= Evet yeterli

Söz konusu başarının farklı değişkenlere göre nasıl bir dağılım gösterdiği aşağıda Tablo 6’da detay analizlerle belirtilmeye çalışılmıştır.

Tablo 6’daki bütün değişkenlerde, denekler din görevlilerini güzel Kur’an okumada ortalama olarak %67 ve üzeri bir oranda yeterli görmektedirler. Yine aynı konuda yetersiz görenlerin oranı ise ortalama 1/10 seviyesindedir.

Değişkenleri teker teker değerlendirmek gerekirse, **yaş** değişkeninde 60 ve üzeri yaş grubundaki denekler %72.2 oranla en yüksek seviyede, din görevlilerini bu konuda yeterli olarak görmektedirler. Buna mukabil %12.5’lik oranla en yüksek seviyede aynı konuda

²³ Türkiye’de müftüler üzerine yapılan anketli bir araştırmada, müftülerin %75,3’ü din görevlilerini güzel Kur’an okuma (kıraat) açısından yetersiz gördüklerini belirtmişlerdir (bkz. Özdemir, Şuayip, *Müftülerin Gözüyle Din Hizmetleri*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 82-85). Müftülerin değerlendirmesiyle cemaatin değerlendirmesi arasında fark olması doğaldır. Ayrıca yurtdışındaki görevliler sınavla seçilmiş görevliler olduğundan, Türkiye genelinde görev yapan din görevlilerinden “*güzel Kur’an okuma*”da daha başarılı olmaları beklenen bir durumdur.

²⁴ Diyanet İşleri Başkanlığının eğitim ve sınavları dışında yurtdışına giden ve çeşitli cemiyetlere bağlı camilerde görev yapan din görevlilerinin güzel Kur’an okumada aynı başarıyı gösteremediklerini, yine gözlemlerimize dayanarak söyleyebiliriz. Dolayısıyla yurtdışına din görevlisi gönderirken veya seçerken aynı hassasiyeti diğer kuruluşların da göstermesi uygun olacaktır diyebiliriz.

din görevlilerini yetersiz görenler de 40-49 yaş arası deneklerdir. Ancak bütün yaş grupları arasında önemli bir farklılaşma olmadığı ve ortalama değerlerin (*Evet yeterli*=%67.2, *Kısmen yeterli*=%23.2 ve *Hayır yetersiz*=%9.5) etrafında kümeleşme meydana geldiği görülmektedir.

Tablo 6: Din Görevlisi Güzel Kur'an Okuma Yeterliğinin Farklı Değişkenlere Göre Dağılımı

Değişkenler		Güzel Kur'an Okuma						Toplam		Ki-kare
		Evet yeterli		Kısmen yeterli		Hayır yetersiz		S	%	
		S	%	S	%	S	%			
Yaş	20-29 yaş a.	117	65.7	45	25.3	16	9.0	178	100.0	0.685
	30-39 yaş a.	135	69.9	41	21.2	17	8.8	193	100.0	
	40-49 yaş a.	82	68.3	23	19.2	15	12.5	120	100.0	
	50-59 yaş a.	63	61.8	30	29.4	9	8.8	102	100.0	
	60 yaş ve +	26	72.2	7	19.4	3	8.3	36	100.0	
	Toplam	423	67.2	146	23.2	60	9.5	629	100.0	
Doğum yeri	Fransa	58	68.2	21	24.7	6	7.1	85	100.0	0.627
	Türkiye	363	67.2	123	22.8	54	10.0	540	100.0	
	Diğer	2	50.0	2	50.0	0	0	4	100.0	
	Toplam	423	67.2	146	23.2	60	9.5	629	100.0	
Cinsiyet	Kadın	137	73.7	40	21.5	9	4.8	186	100.0	0.018
	Erkek	286	64.6	106	23.9	51	11.5	443	100.0	
	Toplam	423	67.2	146	23.2	60	9.5	629	100.0	
Öğrenim durumu	İlkokul	169	69.0	55	22.4	21	8.6	245	100.0	0.052
	İlköğ/Ortao.	72	73.5	20	20.4	6	6.1	98	100.0	
	Lise	135	62.2	51	23.5	31	14.3	217	100.0	
	Üniversite	33	68.8	14	29.2	1	2.1	48	100.0	
	Lisansüstü	9	60.0	6	40.0	0	0	15	100.0	
	Toplam	418	67.1	146	23.4	59	9.5	623	100.0	
Meslek durumu	Müteşebbis	63	63.0	23	23.0	14	14.0	100	100.0	0.220
	İşçi	179	64.6	66	23.8	32	11.6	277	100.0	
	Emekli	15	65.2	7	30.4	1	4.3	23	100.0	
	Ev hanımı	100	76.9	25	19.2	5	3.8	130	100.0	
	Öğrenci	14	73.7	5	26.3	0	0	19	100.0	
	Teknik eleman	21	72.4	6	20.7	2	6.9	29	100.0	
	İşsiz	13	52.0	9	36.0	3	12.0	25	100.0	
	Diğer	9	60.0	4	26.7	2	13.3	15	100.0	
	Toplam	414	67.0	145	23.5	59	9.5	618	100.0	
Gelir durumu	1000€ ve -	75	67.6	22	19.8	14	12.6	111	100.0	0.0162
	1000€-2000€	182	69.5	55	21.0	25	9.5	262	100.0	
	2000€-3000€	87	60.4	45	31.3	12	8.3	144	100.0	
	3000€-4000€	17	60.7	9	32.1	2	7.1	28	100.0	
	4000€ ve +	36	76.6	6	12.8	5	10.6	47	100.0	
	Toplam	397	67.1	137	23.1	58	9.8	592	100.0	

Aynı değerlendirmeleri **doğum yeri** değişkeninde de görmek mümkündür. Fransa’da doğanlar %68.2, Türkiye’de doğanlar ise 67.2 oranlarında din görevlilerini güzel Kur’an okumada yeterli görmektedirler. Aynı konuda din görevlilerini yetersiz görmede ise Türkiye doğumlular %10.0, Fransa doğumlular da %7.1 oranına sahiptirler.

Cinsiyet değişkenine gelince, “*Evet yeterli*” şikkını işaretlemede kadın (%73.7) ve erkek (64.6) denekler arasında %9.1 oranında fark olduğu görülmektedir. “*Hayır yetersiz*” şikkını işaretlemede de erkeklerin %11.5 ve kadınların %4.8 oranına sahip olmaları, din görevlilerinin güzel Kur’an okumaları konusunda kadınların daha iyimser oldukları ve önemli bir farklılık meydana geldiği ki-kare anlamlılık değerinden de ($p=0,018$) anlaşılmaktadır.

ğrenim durumu değişkeninde ise lisansüstü öğrenim görenler %60.0, lise mezunu olanlar %62.2, niversite mezunu olanlar %68.8, ilkokul mezunu olanlar %69.0 ve ilköğretim/ortaokul mezunu olanlar %73.5 oranlarında “*Evet yeterli*” şikkını işaretleyerek din görevlilerinin “*güzel Kur’an okuma*”ları konusunda görüş bildirmişlerdir. Katılan sayısı az olan lisansüstü öğrenim görenleri saymazsak, lise mezunları (%62.2) ortalama orandan (%67.1) %4.9 daha az, il- kğretim/ortaokul mezunları da (%73.5) %5.4 daha çok orana sahip oldukları görülmektedir. Yine ğrenim durumu değişkeninde elde edilen diğer bir bulgu, lise mezunlarının “*Hayır yetersiz*” şikkında %14.3 oran ile ilk sırada yer almalarıdır.

Meslek durumu değişkeninde de, “*Evet yeterli*” şikkını işaretleyenlerin ortalama oranı olan %67.0’in en üstünde %76.9 oranı ile ev hanımları yer alırken, %52.0 oran ile işsizler en alt seviyede yer almaktadır. İşsizlerin katılım sayısının az olması yorum yapmayı güçleştirirken, ev hanımlarının yüksek orana (%76.9) sahip olmaları, din görevlilerin güzel Kur’an okumaları konusunda biraz önce cinsiyet değişkenindeki yorumu burada da hatırlamamızı gerektirmektedir.

Gelir durumu değişkeninde, 2000€ ile 4000€ arasında aylık gelire sahip olanların ortalama oran olan %67.1’in altında yer alması, Tablo 4’teki gelir durumu bulguların paralelinde bir durumun burada da söz konu olduğunu göstermektedir. Demek ki din görevlilerinin “*vaaz ve sohbet yapma*” ile “*güzel Kur’an okuma*” yeterliliklerini değerlendirmede, gelir durumu değişkenine göre Tablo 4 ile Tablo 6 arasında büyük bir benzerlik bulunmaktadır. Yine din görevlilerini “*güzel Kur’an okuma*”da yetersiz görenler, ortalama oran olan % 9.5’in etrafında kmelenerak yaklaşık 1/10 seviyesinde bulunmaktadır.

IV. Sonuç ve Öneriler

Cemaatin, din görevlilerini “*dini bilgi ve donanım*” açısından 2.48 Likert ölçeği değeri ile “*Kısmen yeterli*” gördüğü anlaşılmıştır. Öte yandan söz konusu yeterlik, değişkenlere göre, ki-kare testi açısından anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuçlardan hareketle Fransa’da bulunan din görevlilerinin, “*dini bilgi ve donanım*” açısından gösterdikleri performansın yeterli görülmeye çok yakın olduğu söylenebilir. Varılan diğer bir sonuç da, yaş değişkeninin $p=0.076$ ki-kare değeri ile, anlamlılık değerine ($p<0.05$) diğer değişkenlere göre daha yakın olduğudur.

Bazı istisnalarla beraber Batı Avrupa’da (Fransa’da) yaşayan Türklere din hizmeti veren görevliler, Türkiye’de eğitim görmüş ve Türkiye’den gitmiş kişilerdir²⁵. Özellikle DİTİB’e bağlı camilerde görev yapanların Diyanet İşleri Başkanlığı personelinden seçilip, çeşitli kurslara tabi tutulduktan sonra gönderildiği bilinen bir durumdur²⁶. Yine diğer derneklere bağlı camilerde görev yapanların büyük çoğunluğu Diyanet İşleri Başkanlığı veya Milli Eğitim Bakanlığında emekli olmuş farklı seviyelerde dini öğrenim görmüş kişilerden oluştuğu, yaptığımız gözlemlerden anlaşılmıştır. İstisna kabilinden karşılaştığımız bazı din görevlileri ise çeşitli İslam ülkelerinde dini tahsil gördüklerini beyan etmişlerdir.

---

²⁵ Yurtdışında görev yapan din görevlilerinin ülkelere göre sayısı ve eğitim durumları için bkz. Doğan, Recai, “Avrupa’da Kur’an-ı Kerim ve Dini Bilgiler Kursları: Problemler ve Çözümler (Almanya Örneği)” *III. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri (20-24 Eylül 2004)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s. 397.

²⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı, 17 Eğitim Merkezinde (Eğitim Merkezleri için bkz. <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/dinegitimi/egitimmerkezlerimiz.asp?id=3> “13.10.2009”) çeşitli kademedeki personeline ihtiyaç duyulan konularda hizmet içi eğitim vermektedir. Yurtdışına gönderilecek din görevlilerine de bu merkezlerde eğitim verilmekte idi. Bu eğitim 2003 yılında 200 saat yabancı dil, 60 saat Kur’an-ı Kerim, ve 84 saat meslek dersleri idi. Meslek dersleri ise; Halkla İlişkiler, İrşad ve Tebliğ Metodu, Hutbe ve Hazırlama Metodu, Dini Bilgiler, Güncel Dini Konular, Dinlerarası Diyalog, Hitabet ve Diksiyon’dan müteşekkil idi. Ayrıca Türkiye’nin jeopolitiği, yıkıcı ve bölücü faaliyetleri tanıtıcı konferanslar düzenlenerek, din görevlileri bilgilendirilmekte idi. 2004 yılında ise bu kurslar; 250 saat Yabancı Dil, 100 saat Kur’an-ı Kerim, Tefsir, Hadis, Fıkıh ve Güncel Dini Meseleler gibi derslerle beraber, yine Türkiye’nin jeopolitiği, yıkıcı ve bölücü faaliyetleri tanıtıcı konferanslardan oluşmakta idi. 2005 yılından itibaren ise bu kurslar sadece Ankara ve Bursa Nilüfer Eğitim Merkezinde düzenlenmektedir. Şu anki eğitim programı ise; Almanca, Fransızca, İngilizce ve Flamenkçe dillerinden ilgili dilin konuşulduğu ülkeye veya bölgeye gidecek olan din görevlisine 400 saat dil kursu verilmektedir. Bunun yanında toplam 76 saatlik “Mesleki ve Kültürel Seminer” ismi altında çeşitli konularla ilgili bilgi verilmektedir (bu bilgiler T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Bursa Nilüfer Eğitim Merkezi Müdürlüğünden alınmıştır).

Bütün bu veriler ışığında, Fransa'daki mevcut din görevlilerini yetiştiren kurumların veya Diyanetin hizmet içi kurslarında verilen eğitimin, ilgili adaylara “*dini bilgi ve donanım*” kazandırma yönünden fazla eksik taraflarının olmadığı sonucuna varılabilir.

“*Vaaz ve sohbet yapma*” yeterliğinde ise, din görevlilerininin 2.45 Likert ölçeği değeri ile “*Kısmen yeterli*” görüldükleri ve ki-kare testi açısından sadece “*öğrenim durumu*” değişkeninde anlamlı farklılık oluştuğu ($p=0.002$) sonucuna varılmıştır.

Avrupa'da din hizmetini yürütürken Türkiye'de olduğu gibi “*vaizlik*” kadrosu veya merkezi sistemden vaaz dinleme gibi bir imkân yoktur. Her din görevlisi bulunmuş olduğu yerde imam ve hatiplik yanında, Cuma, bayram ve diğer özel gün ve gecelerde vaaz veya sohbet yapmak durumundadır. Diğer din hizmetleri yanında vaaz ve sohbet yapma hizmeti cemaatin beklediği ve önem verdiği bir hizmet olmakla beraber, din görevlisinin bu konuda yetkin olması, onun saygınlığını ve etkinliğini artırıcı bir unsurdur. Bu yetkinlik ise hiç şüphesiz vaaz ve sohbet yapma birikimine sahip olmayı ve uygun teknikleri kullanmayı gerektirmektedir²⁷. Ancak vaaz ve sohbet yap-

---

²⁷ Vaaz ve sohbet yapma yeterliği, tekniği ve sorunları konusunda geniş bilgi için bkz. Bakkal, Ali, “*Vaaz Tekniği*”, *I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008, c.1 s. 119-135; Soy-saldı, Mehmet, “*Cami İçi Din Hizmetlerinden Vaazın Hazırlanışı ve Sunuluşunda Dikkat Edilecek Hususlar*” *I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008, c.1 s. 137-150; Koç, Ahmet, “*Etkili İletişim ve Öğretim Teknikleri Açısından Vaaz*” *I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008, c.1 s. 151-170; Arık, Selim, “*Cami İçi Din Hizmetleri Bağlamında Vaizlik*” *I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008, c.1 s. 171-193; Arpacı, Mücahit, “*Diyanet İşleri Başkanlığı Vaaz Hizmetleri*” *I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008, c.1 s. 194-216; Cemal, Tosun, “*İslam Yaygın Din Eğitiminde Vaaz ve Modern Eğitim Yöntemleri Işığında Vaazda Yöntem*” *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1997, , c. XXXVI, s. 179-221; Aşkoğlu, Nevzat Yaşar, “*Vaizlerde Aranacak Temel Yeterlikler Üzerine*” *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas 2004, c. VIII/2, s. 17-24; Selçuk, Mualla, “*2000’li Yıllara Girerken İrşad Anlayışımız Üzerine Bazı İlk Düşünceler*”, *II. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*, Ankara, 2003, s. 458-467; Bayraktar, Mehmet Faruk, *Türkiye’de Vaizlik (Tarihçesi ve Problemleri)*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997; Özbek, Abdullah, “*Vaazların Fonksiyonelliği*” *Yaygın Din Eğitimi Sorunları Sempozyumu (28-29 Mayıs 2002)*, Kayseri 2003, s. 165-186; Kayadibi, Fahri, “*Cumhuriyet Dönemi İmam-Hatiplik ve Vaizlik*”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 6, İstanbul, 1999, s. 145-180; Ağırman, Mustafa, “*Hz. Peygamberin Mescidde Yaptığı Sohbetler*”, *I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008, c.2 s. 372-391; Pasmaz, Durak, “*Cami Derslerini Verimli Kılmak İçin Bazı Mülâhazalar*” *I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008, c.2 s. 392-404.

ma konusunda ulaştığımız sonuçlar, din görevlilerinin aldıkları dini öğrenim yanında, belli bir tecrübe ve birikime sahip olarak yurtdışına gönderilmelerinin yerinde bir tercih olduğunu göstermektedir.

“Güzel Kur’an okuma” yeterliğine gelince, bu yerlik 2.57 Likert ölçeği değeri ile “Evet yeterli” olarak değerlendirilmiş ve sadece “cinsiyet” değişkeninde $p=0.018$ ’lik ki-kare değeri ile anlamlı farklılık olduğu sonucuna varılmıştır.

Din görevlilerinde aranan önemli özelliklerden birisi de, gerek yüzünden gerekse ezber olarak tecvid kurallarına uygun bir tarzda yanlışsız ve etkileyici şekilde güzel Kur’an okumalarıdır²⁸. İster namaz içerisinde ve mihrabiye şeklinde, isterse çeşitli cemiyetlerde, din görevlilerinin güzel Kur’an okumaları, onların saygınlığını artırmakla beraber, cemaatin memnuniyetini sağlamaktadır. Böylece din görevlilerinin güzel Kur’an okuma becerisine sahip olmaları, onların toplumla etkili iletişim kurmalarına yardım ettiği gibi görevlerinde başarılı olmalarına da imkân vermektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı belirlediği imam hatiplik yeterliklerinde “Kur’an’ı, cemaat önünde tecvid üzere okur. Dinî özel gün ve gecelerde Kur’an okur. Yâsin, Mülk, Hucurat, Fetih, Rahman ve Nebe sureleri ile Duha suresinden Nas suresine kadar ezbere okur. Kur’an’dan, okunması mutad olan kısımları (mihrabiye/aşr) okur.”²⁹ kriterleri bulunmaktadır. Öte yandan din görevlilerinin Kur’an okuyuşlarını güzelleştirmeleri için hizmet içi eğitim de verilmektedir. Yine yurtdışına gönderilecek din görevlilerinin seçiminde yapılan sözlü sınavda “Kur’an-ı Kerim (tecvid kuralları ve uygulaması), maharic-i hurûf, ezber olarak Yâsin, Mülk, Fetih, Hucurât, Rahmân ve Amme cüzü süreleri” istendiği bilinmektedir³⁰. Konu ile ilgili elde ettiğimiz sonuç, yukarıda anlatıldığı şekliyle ortaya konan kriterlerin yerinde olduğunu ve yapılan çalışmaların semeresini verdiği şeklindedir.

Yurtdışındaki din görevlilerinin mesleki yeterlik açısından daha üst seviyelere çıkması için bazı önerilerde bulunabiliriz.

Din görevlileri her ne kadar cemaatin yüksek oranlarda memnuniyetini kazanacak şekilde dini bilgi ve donanıma sahip gözüксе

---

²⁸ Kur’an-ı Kerimi kurallarına uygun bir şekilde okumanın gereği ve önemi hakkında bkz. Karaçam, İsmail, *Kur’an-ı Kerim’in Fazileti ve Okuma Kaideleri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1984, s. 61-69; Keskiöglü, Osman, *Nüzulünden Günümüze Kur’an-ı Kerim Bilgileri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1987, s.157-171. Baltacı, Cahit, “Cumhuriyet Döneminde Kur’an Kursları”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 1999, Sayı 6, İstanbul, s. 181,182.

²⁹ Bkz. <http://www.diyane.gov.tr/turkish/dinegitimi/dinegitimi.asp> (12.10.2009).

³⁰ Bkz. <http://www.diyanepersoneli.com/haber/2916/yurtdisi-din-gorevlisi-sinav-ve-mulakat-duyurusu-haberi.htm>

de, Batı Avrupa'da (Fransa'da) yaşayan Türklerin git gide öğrenim seviyeleri yükselme eğiliminde olduğundan, din görevlileri hem İslam dini hem de diğer dinler hakkındaki bilgi ve donanımlarını artırmaları gerekir. Ayrıca Türk cemaate hizmet vermenin yanında, diğer milletlere mensup Müslümanlara da hizmet verme hedefine göre, din görevlileri kendilerini geliştirmelidirler. Hatta diğer dinlere mensup insanlarla ilişkilerde başarılı olmanın yolu da gerekli dini bilgi ve donanımına sahip olmaktan geçmektedir. Gerek dünyada gerekse Batı Avrupa'da mevcut dini akım ve fikirlerden haberdar olmayı da ihmal etmemek yerinde olacaktır.

Dini bilgi ve donanımına sahip olma çok önemli olmakla beraber, din görevlileri için bu bilgiyi cemaate aktarmanın en çok kullanılan yolu vaaz ve sohbetlerdir. Dolayısıyla cemaatin memnuniyetini daha üst seviyelere çıkarabilmek için, yeni teknik, araç ve gereçler vaaz ve sohbetlerde kullanılmalıdır. Sunuş usul ve tekniklerinden yararlanmayı ihmal etmemekle beraber, içeriği zenginleştirmek için hem klasik eserlerdeki dini bilgilerden haberdar olmak, hem de getirilen yeni yorumları takip etmek gerekecektir. Cami dersleri de bu bağlamda düşünülüp değerlendirilebilir.

Güzel Kur'an okumada, öncelikle tecvit kurallarına göre doğru bir okuyuş beklenmekle beraber, ses ve musiki kabiliyetinin de önemli rol oynadığı bilinmektedir. Dolayısıyla potansiyel ses ve musiki kabiliyetine işlerlik kazandırmak için çaba sarf edilmelidir. Ayrıca farklı kıraatlerin de okunduğu bir coğrafyada bulunan din görevlilerinin, kıraat bilgilerini artırmaları hatta diğer kıraatlerden örnek olarak okuyabilecekleri bazı aşırı ezberlemeleri yerinde olacaktır. Yine düğün, sünnet, cenaze gibi çeşitli merasimlerde mümkün oldukça toplantının içeriğine uygun düşecek ayetleri okuyabilmek için yeterince ezbere sahip olmak gerekecektir.

Din görevlilerininin mesleki yeterlikleri başarı için önemli bir yere sahip olmakla beraber, tek başına din görevlisini etkin kılmaz. Bu sebepten bahsi geçen yeterliğin diğer yeterliklerle paralel bir şekilde geliştirilmesi düşünülmelidir.

Kaynakça

- Ağırman, Mustafa, "Hz. Peygamberin Mescidde Yaptığı Sohbetler", I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.
- Akgönül, Samim, "Din Çok Bağımlılık ve Kimlik Korkusu Ekseninde Fransa Türkleri" Entegrasyon Ötesinde Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik Halleri (Editör: Didem Danış ve Verda İrtiş), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.
- "Dini ve Kültürel Perspektifler Açısından Avrupa Birliğinin İnşası: Din-Devlet-Devlet Üstü Kurumlar", III. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri 20-24 Eylül 2004, Ankara, 2005.
- Akseki, Ahmet Hamdi, "Medresetü'l-İrşad", Sebilürreşad, XXI, Sayı 538-589 (Cemaziyel-ahir 1339).
- Arık, Selim, "Cami İçi Din Hizmetleri Bağlamında Vaizlik" I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.
- Arpacı, Mücahit, "Diyanet İşleri Başkanlığı Vaaz Hizmetleri" I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar, "Vaizlerde Aranacak Temel Yeterlikler Üzerine" Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. VIII/2, Sivas 2004,
- Aziz, Aysel, Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim, Ankara, 1994.
- Bakkal, Ali, "Vaaz Tekniği", I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.
- Baltacı, Cahit, "Cumhuriyet Döneminde Kur'an Kursları", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 6, İstanbul, 1999
- Bayraktar, Mehmet Faruk, Türkiye'de Vaizlik (Tarihçesi ve Problemleri), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Bilmen Basım ve Yayınevi, İstanbul, 1986.
- Buyrukçu, Ramazan, Din Görevlisinin Mesleği Temsil Gücü, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.
- Cemal, Tosun, "İslam Yaygın Din Eğitiminde Vaaz ve Modern Eğitim Yöntemleri Işığında Vaazda Yöntem" Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. XXXVI, Ankara 1997.

- Çekin, Ahmet, “Mesleki ve Sosyal Boyutlarıyla Yurt Dışı Din görevliliği” III. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri (20-24 Eylül 2004), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005.
- Din Görevlisi El Kitabı (Komisyon), 3. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- Doğan, Recai, “Avrupa’da Kur’an-ı Kerim ve Dini Bilgiler Kursları: Problemler ve Çözümler (Almanya Örneği)” III. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri (20-24 Eylül 2004), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005.
- Harman, Ömer Faruk, “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Fransa’daki Faaliyetleri”, Avrupa Diyanet Aylık Dergi, Şubat 2008, Sayı 106.
- “Fransa’da İslam ve Müslümanlar”, Avrupa Diyanet Aylık Dergi, Şubat 2008, Sayı 106.
- <http://www.csgb.gov.tr/images/articles/editor/YURTDISINDAKI%20VATANDASLARIMIZLA%20ILGILI%20SAYISAL%20BILGILER.doc> 09.08.2009.
- <http://www.csgb.gov.tr/images/articles/editor/YURTDISINDAKI%20VATANDASLARIMIZLA%20ILGILI%20SAYISAL%20BILGILER.doc> (09.08.2009).
- <http://www.diyamet.gov.tr/turkish/dinegitimi/dinegitimi.asp> (12.10.2009).
- <http://www.diyamet.gov.tr/turkish/dinegitimi/dinegitimi.asp> 12.10.2009.
- <http://www.diyamet.gov.tr/turkish/dinegitimi/egitimmerkezlerimiz.asp?id=3> 13.10.2009.
- <http://www.diyametpersoneli.com/haber/2916/yurtdisi-din-gorevlisi-sinav-ve-mulakat-duyurusu-haberi.htm> 13.10.2009.
- <http://www.diyametpersoneli.com/haber/2916/yurtdisi-din-gorevlisi-sinav-ve-mulakat-duyurusu-haberi.htm> 13.10.2009.
- <http://www.diyametpersoneli.com/haber/2916/yurtdisi-din-gorevlisi-sinav-ve-mulakat-duyurusu-haberi.htm>
- Karaçam, İsmail, Kur’an-ı Kerim’in Fazileti ve Okuma Kaideleri, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1984.
- Kayadibi, Fahri, “Cumhuriyet Dönemi İmam-Hatiplik ve Vaizlik”, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 6, İstanbul, 1999.
- Keskioglu, Osman, Nüzülünden Günümüze Kur’an-ı Kerim Bilgileri, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1987.

- Koç, Ahmet, "Etkili İletişim ve Öğretim Teknikleri Açısından Vaaz" I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.
- Öcal, Mustafa, "Dünden Bugüne Din Görevlileri ve Mesleki Yeterlikleri", Yaygın Din Eğitimi Sorunları Sempozyumu (28-29 Mayıs 2002), İlahiyat Bilimleri Vakfı Yayınları, Kayseri, 2003.
- Özbek, Abdullah, "Vaazların Fonksiyonelliği" Yaygın Din Eğitimi Sorunları Sempozyumu (28-29 Mayıs 2002), Kayseri 2003.
- Özdemir, Şuayip, Müftülerin Gözüyle Din Hizmetleri, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul, 2007.
- Özek, Ali, "İmam-Hatip Liseleri ve Ehliyetli Din İşleri Görevlisi Yetiştirme İşleri", Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Sempozyumu (8-10 Nisan 1988), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- Pusmaz, Durak, "Cami Derslerini Verimli Kılmak İçin Bazı Mülahazalar" I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.
- Sancaklı, Saffet, "Değişen ve Gelişen Toplumsal Hayatta Din Hizmetlerini Yürütenlerin Misyonu ve Nitelikleri", I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.
- Selçuk, Mualla, "2000'li Yıllara Girerken İrşad Anlayışımız Üzerine Bazı İlk Düşünceler", II. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri, Ankara, 2003.
- Soysaldı, Mehmet, "Cami İçi Din Hizmetlerinden Vaazın Hazırlanışı ve Sunuluşunda Dikkat Edilecek Hususlar" I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.
- Tavukçuoğlu, Mustafa, Avrupa'da Türk Ailesi ve Din Eğitimi (Avusturya Örneği), Mehir Vakfı Yayınları, Konya, 2000.
- Tinq, Henri "Fransa'da Müslümanların ibadet yaptıkları küçük mekânlar, gösterişli camilere dönüşüyor..." le Monde 01/12/1989.
- Yılmaz, Hüseyin, Camilerin Eğitim Fonksiyonu, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul, 2005.
- Zihni, Elhac Mehmet, Nimet-i İslâm Mufassal İlmihâl, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul, 1976.